

A CSOBAJI KELTA SÍR ÉS RÉGÉSZETI KAPCSOLATAI

B. HELLEBRANDT MAGDOLNA

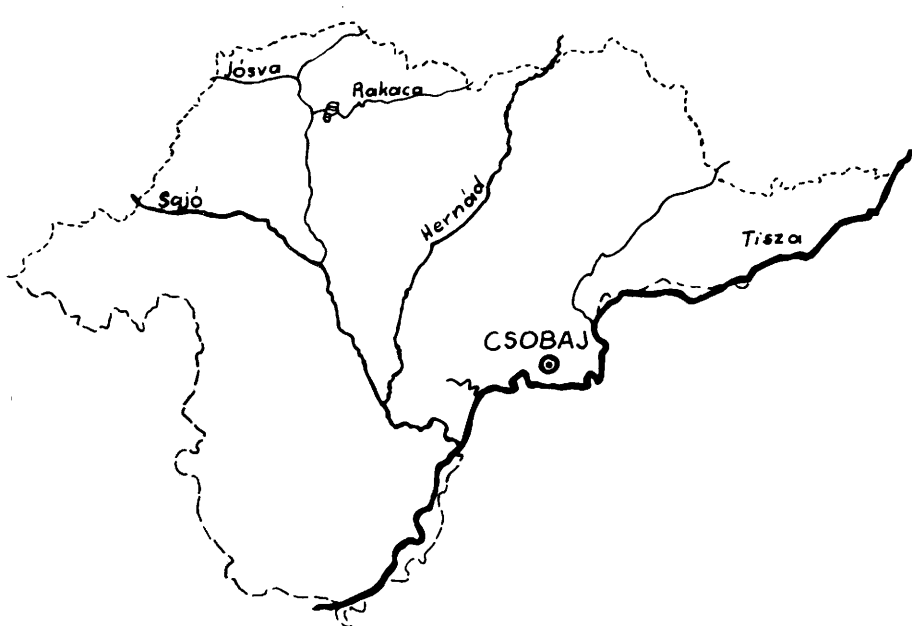
1981 novemberében Csobaj, József Attila u. 1. számú háznál, Poczkodi Albertné kertjében edényeket talált Meggyesi János, aki homokot vett ki 40–50 cm mélységből. A tárgyak előkerülését a községi tanácselnök közvetítésével jelentették, majd a múzeumba szállítást követően leletmentést végeztünk 1981. november 28–29-én, s 1983-ban ásatást vezettem a helyszínen.¹

Csobaj a Tisza jobb partján fekszik, Tokaj várostól délre. A lelőhely (1. kép) a Takta egyik ága által határolt homokdomb (2. kép 1.), az alatta elterülő síkságot gyakran elöntötte a víz, s ilyenkor még e század elején is csónakkal lehetett megközelelni Tokajt.

A lakóépület DNy-i sarkához közeli kerítéssaroktól számítva, a kerítés mellett ÉK-i irányba haladva 38 m-re ástunk egy 2,2 méteres négyzet alakú kutatóárkot, melyben előkerült a sír többi melléklete (3. kép): 50 cm mélységben a 10. számú nagy kézzel formált urna teteje, az edények alja 120 cm-re voltak a felszíntől (2. kép 2–4.), a hamvak között voltak a fibula- és karperec-töredékek. Sírfoltot a 12–13. számú melléklettől 24 cm-re délre láthattunk, 94 cm hosszán. A sír földje lényegében bolygatott, a kerítés mellett akácfa sorakoztak, s gyökereik az edényeket is szétnyomták (2. kép 3.). A tárgyak leltári száma a mellékletek számát követően 83. 27. 1–23-ig tart. A mellékletek a következők:

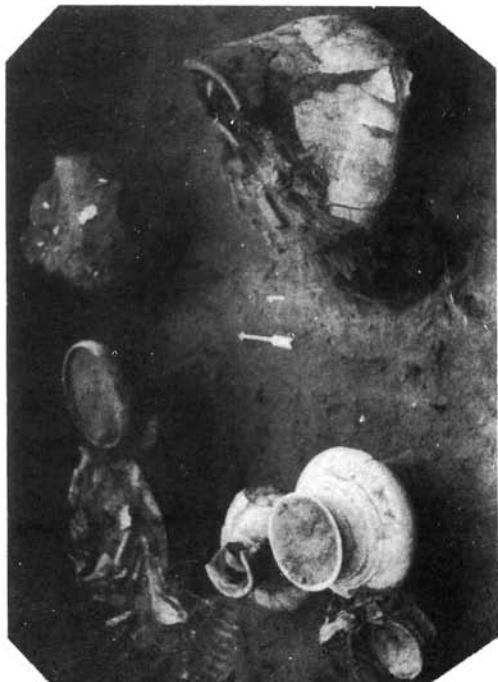
1. *Fibulatöredék* (5. kép 1.): vas, kisméretű, egy rugójának fél íve, és a fibula háta maradt meg. Külön egy tű és hátindítás összerozsdásodott darabjai tartoznak még ide. Apró töredékek is vannak, de ezek tartozhatnak a ltsz. 83. 27. 2-höz is. 2. *Fibulatöredék* (5. kép 4.): vas, rugója többmenetes, de korrodált. H.: 6 cm. 3. *Bögre* (5. kép 2–3. 8. kép): a hengeres fül kissé a perem fölé magasodik, és mélyített koncentrikus körökkel, valamint „X” vonallal díszített. Az edény hasán is koncentrikus és sugaras körökből álló díszítés vonul a fültől kiindulva, s oda vissza ér. A hat sugaras koncentrikus kör között általában két oldalt három-három koncentrikus kört mélyítették, s közöttük egyet. Sz. átm. 6 cm f. átm. 4,5 cm M: 7,5 cm. 4. *Fazék* (5. kép 5. 8. kép 1.): alja omphalosos, nyakát borda erősíti. Sötétszürke színű. Sz. átm. 16,3 cm f. átm. 5,5 cm M: 13,4 cm. 5. *Kosfejés urna* (4. kép 1–7. 9. kép): duzzadt pereme kihajlik, vállán árkolás látható. Kantharos formájú, két egymással szemben levő vastag, 4,4 cm széles szalagfüle 5,1 cm-rel a perem fölé magasodik, és kosfejben végződik. Az edényfülek díszítettek, mélyített pontok és sima felületek variációjával, s mindkettő mellett az edény vállán kétoldalt négyszögletes keretbe foglalt geometrikus minta van, melyek sablon nélkül, szabad kézzel készültek. A füleken a kosfej orra hosszú, szarvai csavartak, s a minta a kosfejen rombuszsal indul, majd kétoldalt háromszögekbe ágazik, ezek összeolvadó négyszögekben folytatódnak, s lényegében innen különbözik a két fül, illetve mintája. A 4. kép 2. és 11. kép 1. rajzon látható fül, négyszögekre osztott, melyeket „X” vésés négy háromszögre oszt, s ezeknél az első és a harmadik alul és felül bebökődött, a 2. és 4.

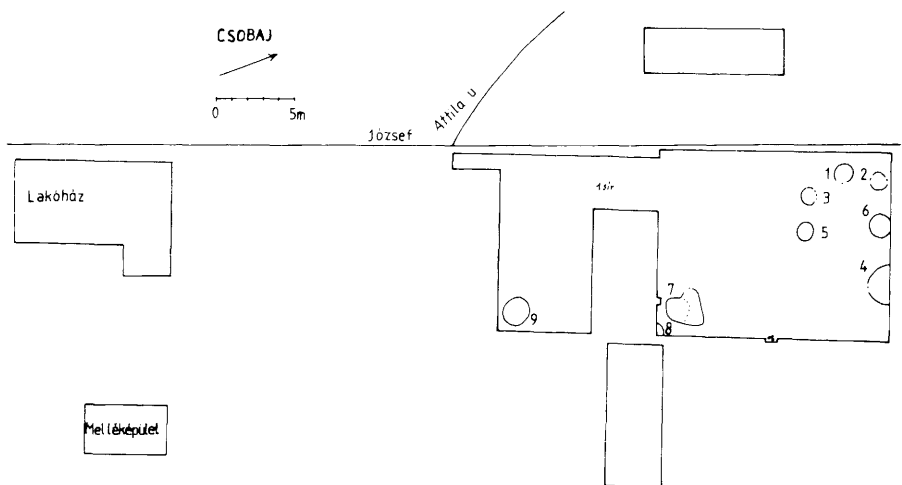
1. *Hellebrandt M.*, 1980–82. 111. o. Lásd még *Acta Arch.* 1989.

1. kép. Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Csobaj

viszont kétoldalt. A fül alatt folytatódik a minta az edény hasán, két oldalt jövő csigavonallal, melyek nem szimmetrikusak, a felület itt is pontozott és sima, üres mezőkből áll. E fül két oldalán van a 4. kép 5. 6. négyzög, melyeket szintén az „X” által osztott mezők pontozott és üresen hagyott variációi töltik ki. A másik fül díszítése a 4. kép 7. és 10., 11. kép 2. illusztrációkon figyelhető meg. Itt látjuk, hogy a koszejen levő rombusz alatti mintát is négyzögletes keretbe szánták, ez alatt szintén négyzögletes keretben, mely függőlegesen kettéosztott, oldalt egy-egy nagy üres háromszög két kisebbre bontja a felületet, melyek bebökődött díszítésűek. Ez alatt vízszintes vonal által határolt négyzög szintén függőlegesen két sávra oszlik, s a két téglalapot fentről kiindulva balról jobbra két-két háromszögre osztotta az egykori rajzoló. Innen lefelé az egész felület függőlegesen kettéosztott, túl is ment a vonalon, s négyszer ismétlődik a téglalapok variációja, de már nem négyzögletes keretben, ugyanis a jobb és bal oldali téglalapok nem egyformák. Először végigkarcolták az egyik oldalt függőlegesen, azután a másikat. Ez a fülön levő minta is folytatódik az edény hasán, szintén két csigavonallal, melyek pontozottak, s a két vonal találkozásánál egy pontozással kitöltött csepp van. Ehhez a fülhöz tartozik a 4. kép 3. 4., melyeket szintén háromszögek és üres felületek borítanak, de rendezetlenül. A 4. kép 4. esetében a középen levő nagyjából „X” motívum alatt-felett és kétoldalt két-két háromszög alakult, tulajdonképpen az „X” mindegyik szárából kettő-kettő ágazik, de nem szabályos. A koszejen a csavart szarv mélyített vonalakkal szemléltetett (9. kép), s a fül két oldalán, a vastagságnál sűrűn rovátkolt, de ez se egyforma, a 4. kép 2. mindkét oldalt, a 4. kép 7. viszont csak jobb oldalt balról jobbra felfelé, a 4. kép 7. és 11. képen látható bal oldalt jobbról balra lefelé vonalozott. A korongolt edény anyaga finoman iszapolt, felülete simított. Sz. átm. 25 cm. F. átm. 11 cm, M: 21,5 cm. 6. *Urna* (5. kép 7.): nyakán és vállán borda erősíti, ez alatt, és a has legszélesebb része között helyenként két-három mélyített vonal látható. Alja profilált, omphalosos, körgyűrűs. Sz. átm. 22 cm. F. átm. 9,2 cm M: 34,8 cm omph. átm. 4,5 cm. 7. *Urna* (6. kép 10.): nyakán éles borda látható, vállá kiugrik, hasa erősen profilált, alja homorú. Sz. átm. 18 cm. F. átm. 9 cm M: 33,5 cm. 8. *Urna* (5. kép 8. 7. kép 2.): nyaka tölcésrszerűen szűkül, vállán árok húzódik, hasán hat csík van, de nem szabályosak, pl. a harmadik nem megy körbe. Alja homorú. Sz. átm. 21,8 cm. F. átm. 10,3 cm M: 40 cm. 9. Erősen korrodált ívelő vas *lemeztröredékek*: H: 1,6 cm 3,1 cm. 10. *Urna* (6. kép 11. és 12. kép): kis pereme alatt hosszú nyak megy a hasig, majd ívelten halad az edényfal aljáig. A has legszéle-

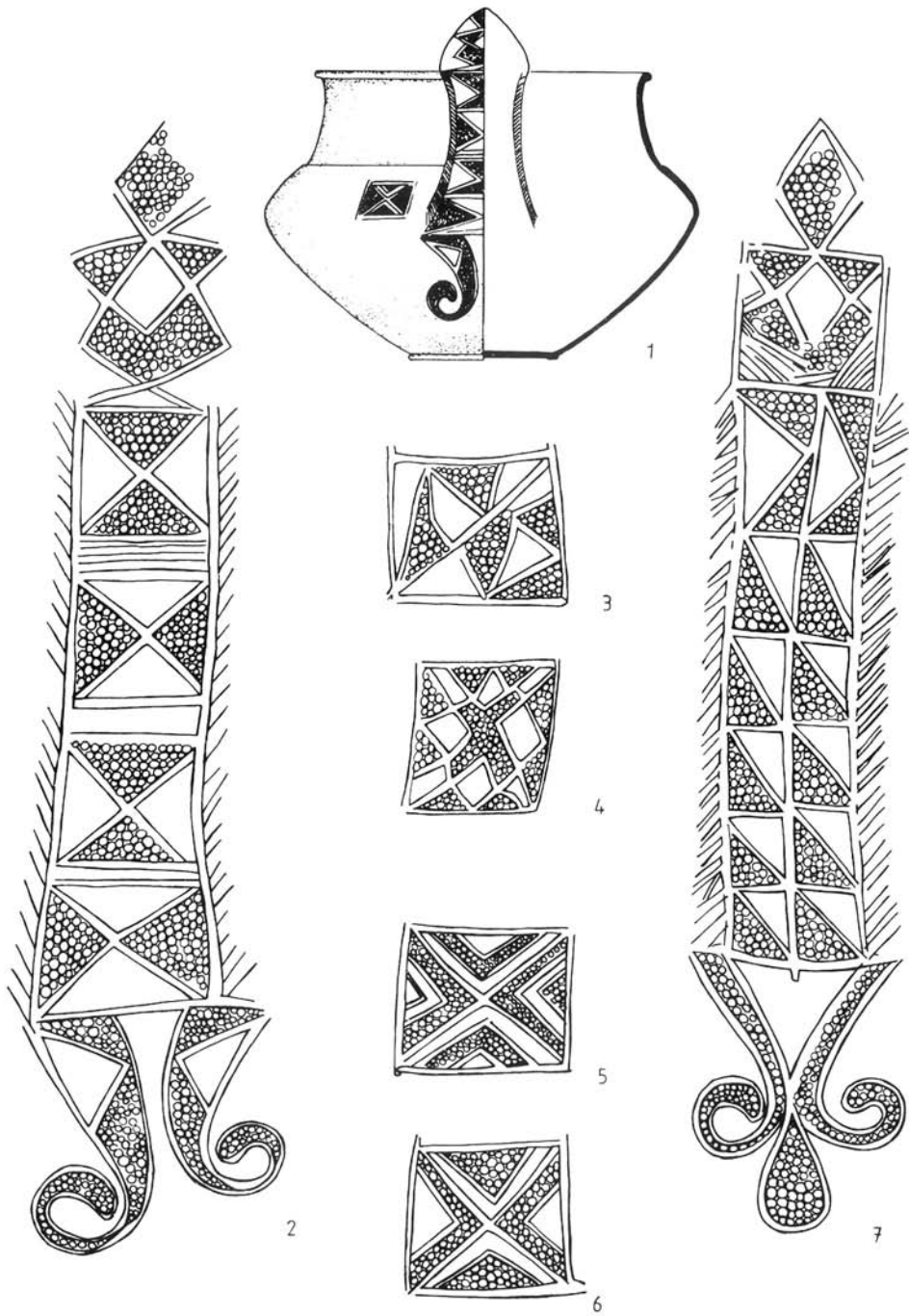

3. kép. Az 1. sír és a feltárt terület

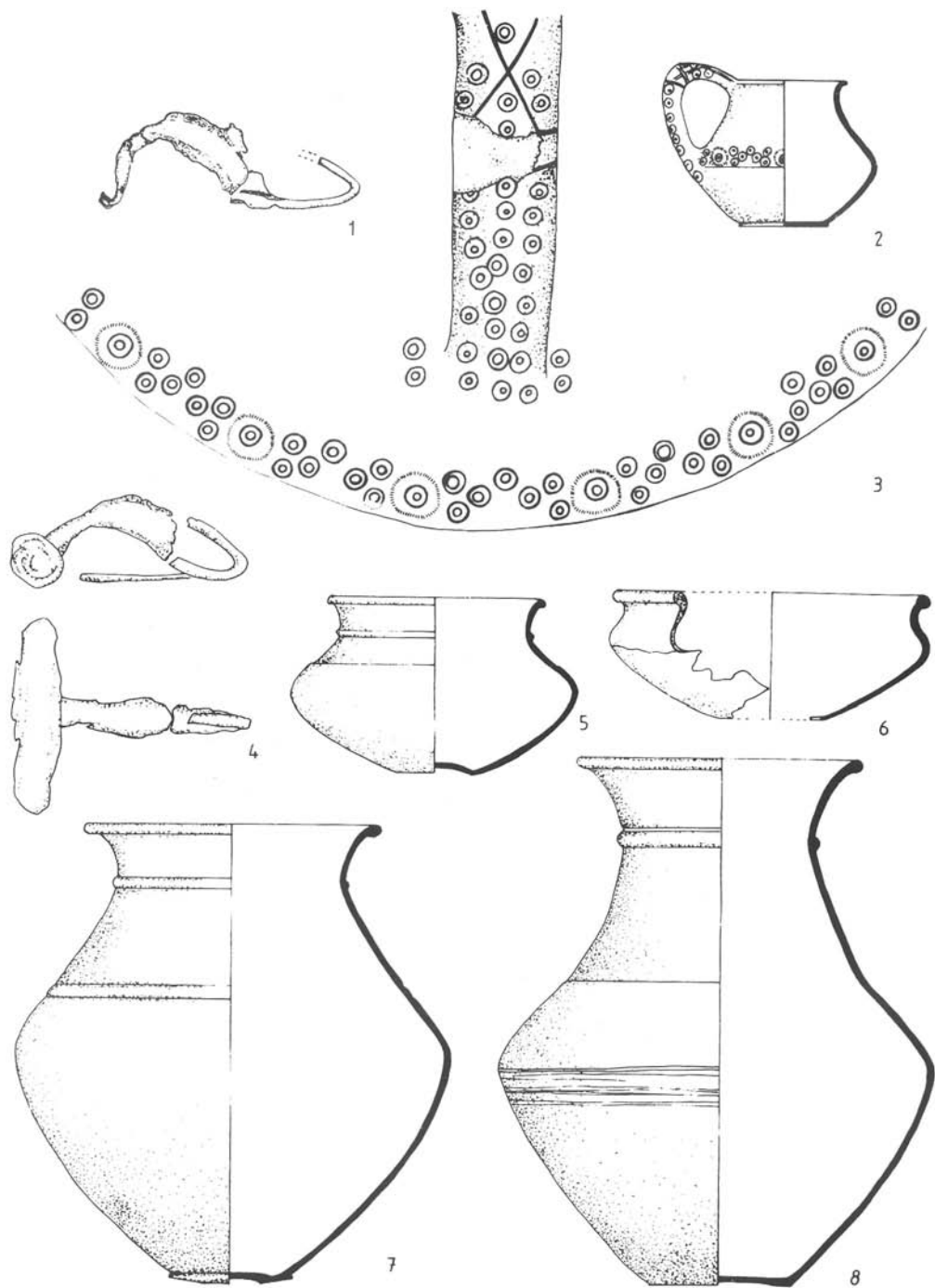
sebb részénél négy lefelé álló lapos bütyökfogó helyezkedik el, melyek H: 3 cm. Sz: 9 cm. Az edény pereme alatt négy lapos kerek bütyökfogó látható. Az urna sötétbarna, kézzel formált. Sz. átm. 31–33 cm. F. átm. 17 cm M: 56,5 cm. 11. *Urna* (6. kép 1.): alja omphalosos, és körgyűrűje kifelé ferde. Törésfelülete vörös. Sz. átm. 15,2 cm. F. átm. 7 cm. M: 6,5 cm. 12. *Tál* (6. kép 2.): rövid nyaka ível, hasa kerek, alja duplán omphalosos és körgyűrűje kifelé ferde. Törésfelülete vörös. Sz. átm. 15,2 cm. F. átm. 7 cm. M: 6,5 cm. 13. *Tál* (6. kép 3.): lekerekített pereme alatt közvetlenül borda ível. Törésfelülete vörös. Sz. átm. 15,5 cm, f. átm. 6,2 cm. M: 6 cm. 14. *Urna* (6. kép 6. 7. kép 1.): nyaka röviden ível, s itt két keskeny borda közt egy széles ívelő borda van, lejjebb ugyanez ismétlődik. Sz. átm. 14 cm, f. átm. 10,4 cm, M: 27,3 cm. 15. *Tál* (6. kép 7.): behúzott peremű, kézzel alakított, deformált, színe világosbarna. Sz. átm. 26,6 cm, f. átm. 10,7 cm, M: 14,4 cm. 16. *Kés* (6. kép 5.): nagyméretű. Háta ívelt, nyele lehajlik, és elkalapált vége áttört. Vas, korrodált, kiegészített, nyele a 15. mellékletű táiban volt, arra feküdt rá. H: 40 cm nyél, H: 8,6 cm, legnagyobb sz. 1,6 cm. 17. *Karperec* (6. kép 4.): erősen korrodált bronz lemezből készült, felületét plasztikus hólyagdíszítés kombinációja borítja. A lemez a karperec belső felén szétnyílt, s látható a kitöltő massa. Átm. 6,4 cm, v: 0,9 cm. 18. *Fibulatöredék: hatmenetes, felsőháros vas rugótöredék és felismerhetetlen korrodált darabokból áll. Rugó átm. 2,5–2,8 cm, H: 2,8 cm.* 19. *Vastöredékek:* felismerhetetlen vékony töredékek. H: 0,5–10 mm. 20. *Tál* (6. kép 8.): hasa szűkebb a szájátmérőnél. Hasán és az aljánál vonalak futnak körbe. Omphalosos, hiányos. Sz. átm. 20,4 cm omph. átm. 5,2 cm, M: 7,9 cm. 21. *Tál* (6. kép 9.): kitüremkedő pereme alatt közvetlenül ível a hasa. Oldalfalán két mélyített kört láthatunk, s ezeken belül még két koncentrikus körvonal van. Az edény billeg. Sz. átm. kb. 24 cm, f. átm. 7,8 cm, M: 7 cm. 22. *Tál* (5. kép 6.): nyaka röviden ível, töredék, adatai valószínűk. Törésfelülete vörös. Sz. átm. körülbelül 24 cm, f. átm. 7,8 cm, M: 7 cm. 23. *Táltöredékek:* aljkiképzése hasonlít a 12. mellékletéhez, bár itt a körgyűrű meredekebb. Törésfelülete vörös. F. átm. 7,2 cm, omph. átm. 3,6 cm.

A csobaji sír mellékleteként előkerült tehát hat urna (6–8., 10–11., 14. mellékletek), hét tál (12–13., 15., 20–23.), egy bögre, egy fazék, egy kantharos, három fibula, egy kés és egy karperec. A tizenhat edényből csak a 10. és a 15. mellékletek kézzel formáltak, s barna színűek, a többi korongolt, és sötétszürke színű. A kézzel formáltaknak keleti párhuzamai vannak. Az urnákra jellemző a tölcséres nyak bordával, hasuk viszonylag élesen profilált. A 6. mellékletéhez hasonlót ismerünk Muhiról.² Kistokaj-

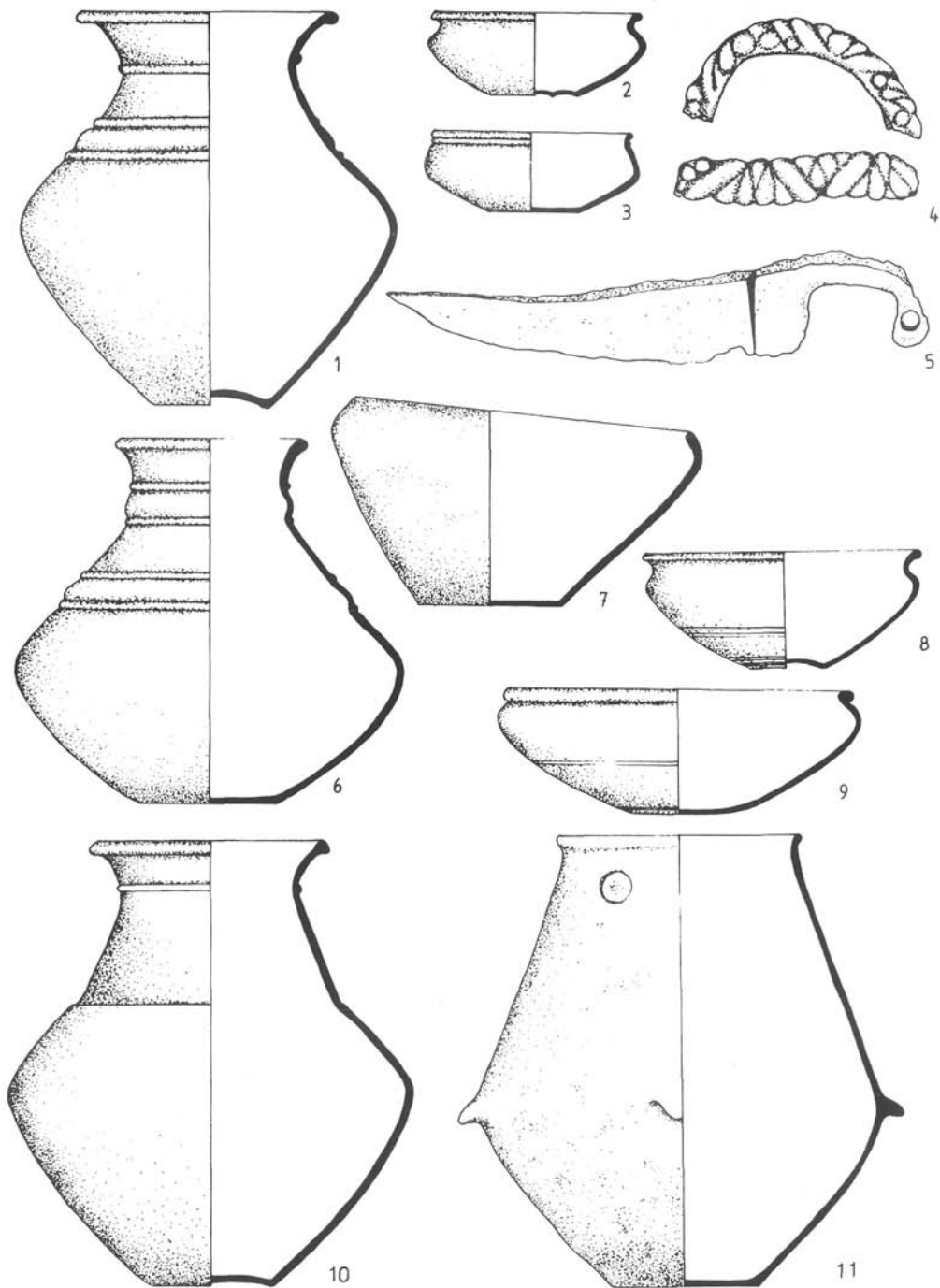
2. Hellebrandt M., 1987. 37. sír 2. 79. tábla 11.

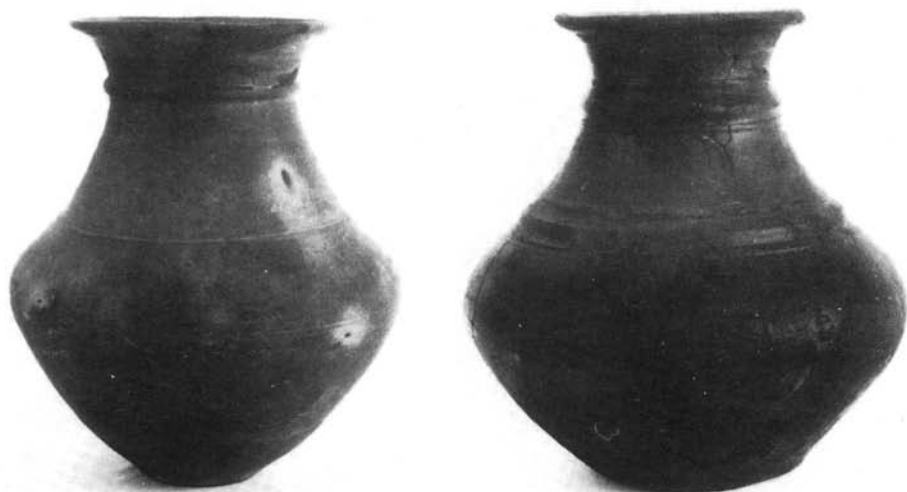
4. kép. Az 5. melléklet és mintája

5. kép. Az I. sír 1., 3., 2., 4., 22., 6., 8. melléklete

6. kép. Az 1. sír 11-13., 17-16., 14-15., 20-21., 7., 10. melléklete

7. kép. A 14. és 8. mellékletű urnák. (Fotó: Kulcsár Géza)

8. kép. A 4. számú fazék és a 3. számú bögre (Fotó: Kulcsár Géza)

9. kép. 1–2. A kosfejes kantharosz és kinagyított részlete (Fotó: Kulcsár Géza)

10. kép. A kantharosz képe a kosfejekkel, az egyik szemből, a másik hátról (Fotó: Kulcsár Géza)

ből,³ és Szomódról.⁴ A 8. melléklet párhuzamait Szomódról,⁵ Kassáról,⁶ Kéméndről⁷ hozhatjuk, bár a csobajai élesebb profilú. Formája emlékeztet még Zirra típusáblázatán szereplő edényre.⁸ A 14. melléklet alakja hasonlít egy Bučanyi kerámiára⁹ és egy ménfőcsanaki edényre,¹⁰ de a csobajai karcsúbb. A 10. urna kézzel formált, analógiát hoz-

3. Hellebrandt M., 1987. 21. sír 1. 74. tábla 5.

4. Vadász É., 1987. VI. tábla 2.

5. Vadász É., 1987. VI. tábla 5.

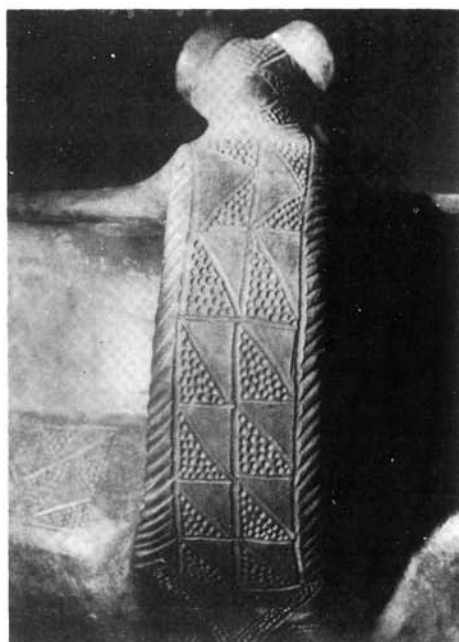
6. Filip, J. 1956. 28. ábra 4.

7. Filip, J. 1956. 60. ábra 9.

8. Zirra, V. 1974. 2. kép 3.

9. J. Bujna-Romsauer, P. 1983. VI. tábla 13.

10. Uzsoki A., 1987. XI. tábla 1. XVIII. tábla 8.

11. kép. A kantharosz háromszögekkel osztott füle. (Fotó: Kulcsár Géza)

hatunk Muhiból,¹¹ Kistokajból,¹² valamint Lápospataka lelőhelyről.¹³ Rozványon is került elő hasonló,¹⁴ valamint Dezméren és Apahidán.¹⁵

A *tálak*, így a 12. melléklet Hunyady típusablázatán¹⁶ a nyolcadiknak felel meg, de a csobajai laposabb. A dupla omphalosra Ménfőcsanakról idézhetünk hasonlókat,¹⁷ és Hatvan–Boldogról.¹⁸ A 21. mellékletnél látható körök megtalálhatók Ménfőcsanakon a 9. sír 19. mellékleténél is.¹⁹ A 15. melléklet kézzel formált, hasonló került elő Muhin, bár szkíta sírban.²⁰

Fazék a 4. melléklet. Párhuzamait Hatvan–Boldogról,²¹ Ménfőcsanakról,²² Muhi 43. sírjából és Kistokaj 23. sírjából ismerjük,²³ s említhetjük még a szomódit.²⁴

11. Hellebrandt M., 1987. 81. tábla 8.

12. Hellebrandt M., 1987. 75. tábla 15.

13. Crişan, I. H. 1978. 3. kép 7. 11. A lelőhely ma Fintinele.

14. Hunyady I., 1942. V. tábla 2.

15. Crişan, I. H. 1964. 4. kép 6. 1. tábla 8. A lelőhely ma Dezmir, és Kolozsvárhoz (Cluj) tartozik; és Crişan, I. H. 1971. IX. tábla 1.

16. Hunyady I., 1944. 14. kép.

17. Uzsoki A. 1987. IX. tábla 3.

18. Márton L., 1934. LII. tábla 3.

19. Uzsoki A., 1987. IX. tábla 3.

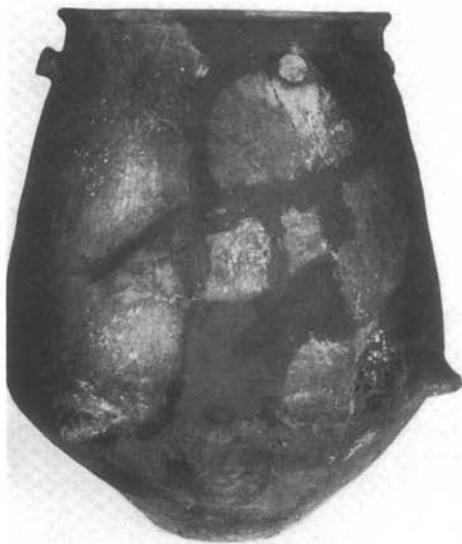
20. Hellebrandt M., 1987. 78. tábla 17. Némethi I., 1982. 3. kép G/2.

21. Márton L., 1933–34. LIII. tábla 2. 3.

22. Uzsoki A., 1987. XI. tábla 2.

23. Hellebrandt M., 1987. 43. sír 82. tábla 11. és 23. sír 74. tábla 8.

24. Vadász É., 1987. V. tábla 2.

12. kép. Kézvel formált urna, 10. melléklet.
(Fotó: Kulcsár Géza)

ről ismert edény. Hasonló még alakra a Tolnatamásin előkerült darab.³⁴ A kantharosz különlegessége a *fülek díszítése*, bár a motívum, az „X”-szel osztott, és díszített felület látható a berettyóújfalui bögre hasán,³⁵ a gávai cipő alakú edény felső fazékrészének hasán, és az alsó cipőalakon hátul, alulról felfelé (13. kép 1–2.),³⁶ valamint a ménfőcsanakai késen.³⁷ A fül mellett kétoldalt geometrikus keretbe foglaltdíszítés pontos párhuzamát eddig csak a váci kelta temető 36. férfisírjának 1. melléklete (14. kép) nyújtja. Ennek a korszónak formája az erdélyi anyagban gyakori, előfordul hasonló Livada³⁸ és Galatii-Bistrítei³⁹ lelőhelyeken, ahol Zirra B₂-C₁ határára datálta. Zimnicea⁴⁰ temetőjében is volt, s megtaláljuk ukrán területen is.⁴¹ A fülön levő félholdas díszítés ismert a kelta

A 3. melléklet, a díszített *bögre* alakra talán a gávaihoz áll legközelebb.²⁵ Ennek a típusnak díszítése rendkívül változatos. A sugaras kör kelta pénzen ellenjegyként előfordult.²⁶ Figyelemre méltó a hason a hármás csoportosítás a koncentrikus köröknél. A fülön „X” vonalat figyelhetünk meg. Bónis Éva a gellérthegyi anyagnál figyelt fel arra, hogy orsókarikákra „X” jelet karcoltak.²⁷ Szerinte feltétlenül varázserőt tulajdonítottak e jelnek. A váci temető 12. sírjában levő övön, a 26. sírban talált fibula hátán, valamint a kistokaji 14. sír 7. mellékletű nyereg alakúan hajlított karperecén,²⁸ a törökszentmiklós–surjáni övkapcsón,²⁹ a farmosi 6. sírban talált öv téglalapö alakú tagjain,³⁰ egy kosdi fibulán³¹ láthatunk ilyen jelet, s a sort még folytathatnánk.

A *kosfejes kantharosz* alakja a kosdihoz áll legközelebb,³² de a fül és a kosfej elhelyezése szempontjából jó párhuzama az Aporliget–Bátorliget³³ lelőhely-

25. Hunyady I., 1942. LXXIV. tábla 9.

26. Gohl Ö., 1911. 26. A táblázatot átvette Pink, K. 1939. 38. oldal 56. jel.

27. Bónis É., 1969. 139. lap és 55. kép 22.

28. Hellebrandt M., 1987. váci öv: 27. tábla; váci fibula: 30. tábla 11.; kistokaji karperec: 72. tábla 2.

29. Stanczik I.–Vaday A., 1971. 23–24. lap és 3. kép 6. 2a.

30. Hellebrandt M., 1987. 10. tábla 2–3.

31. Hunyady I., 1944. 1. kép 9.

32. Márton L., 1933. XX. tábla 7. 8.

33. Szabó M., 1971. 12–13. kép. Szabó M.–Petres É. 1974. 43. szám.

34. Hunyady I., 1942. LXV. tábla 1.

35. Hunyady I., 1942. LXXIV. tábla 1. la.

36. Hunyady I., 1942. LXXIV. tábla 4.

37. Uzsoki A., 1987. X. tábla 5. és 20. oldal.

38. Zirra, V. 1971. 15. kép.

39. Zirra, V. 1971. 18. kép 23.

40. Alexandrescu A. D., 1980. 10. 72/14. 73/13. 78. tábla.

41. Бідзіля, В. І. 1971. 40. tábla 9.

13. kép. 1–2. A gávai cipő alakú edény oldalnézetben és hátról

leletanyagban, főleg bögréken fordul elő.⁴² A fül két oldalán négyszögletes keretbe foglalt minta egyikét saktáblaszerűen osztották fel négyszögekre, és minden második beböködött díszítésű (15. kép), a másik keretben párhuzamos vonalakkal rajzolt „X” bontja a mezőt, s a száraz közti felület beböködött. Hasonló osztás kelta pénzen ellenjegyként volt használatban.⁴³ Beböködött díszítés tölti ki a lábatlani edényen az állatfigurák testét.⁴⁴ Háromszög keretbe foglalt rácsmintát ismerünk egy balsai edény nyakáról.⁴⁵ Geometrikus keretben láthatjuk még a díszítést az alsópéli urna nyakán, a hat minta közül három négyszögletes keretben van.⁴⁶ Márton Lajos véleménye szerint az alsópéli edényt ornamentikája a szomszédos Ausztria alpesi területeinek késő hallstatti kerámiájához fűzi. Hasonló geometrikus elrendezésű pontokból álló díszítést megfigyelhetünk a muhi szkíta kori edényen is.⁴⁷ Véleményem szerint a hazai kora vaskori, vaskori anyagot is számításba kellene venni, még az edényforma kialakulása tekintetében is, hiszen a viszonylag széles és mély változat Szabó Miklós szerint is helyi

42. Hunyady I., 1944. 53. lap.

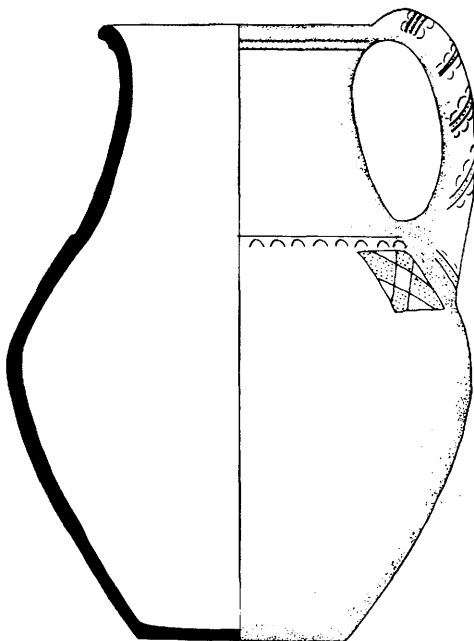
43. Pink, K. 1939. 38. oldal 3. 34. 68. 74.

44. Szabó M., 1971. 54–55. lap és 41. kép; Szabó M., 1973. 3–6. kép.

45. Hunyady I., 1944. 59. lap és Hunyady I., 1942. XCI. tábla 1.

46. Márton L., 1933. 9. kép II., IV., VI. és 60–61. oldal; Hunyady I., 1942. LXIII. tábla 6. 6a.; Szabó M., 1971. 16. kép; Jacobstahl, P. 1944. 213/414. Figyelemre méltó a Niederyeutz-i bronzedény díszítése. A saktábla és a kettős ívminta is rajta van. Márton L., 1933. 8a)–b) kép.

47. Leszih A., 1939. Muhi 9. sír III. tábla 4.

14. kép. Füles korsó Vác–Kavicsbánya lelőhelyről

tradíciókra vezethető vissza.⁴⁸ Erre gondolt Párducz is, amikor egy kantharoszfülű edényt közölt a tápiószelei szkíta temetőből.⁴⁹ Hunyady Iona illyr hatásra gondolt,⁵⁰ hiszen a forma nyugaton nem található, a Szerémségben, szkordiszkus területen viszont gyakori. Hunyady lehetségesnek tartotta, hogy „e nép lehetett a thrák vallási képzeteknek az illyrség és részben a kárpát-medencei keltaság felé a közvetítői.” Minden jel szerint, hiszen thrák kincsből ismerjük a kos feláldozását, például sisakról.⁵¹ A kantharos formát is a keleti kelta halottkultusszal hozza összefüggésbe Szabó Miklós a novo mestoi kantharosz kosfejkiagyójának elemzésekor.⁵² Hunyady „bikafejes bögrék” címmel összefoglalt edénykéinek nagy része tulajdonképpen kosfejes. A mezőkövesdi⁵³ bögre fülén levő állatfejnek hasonlóan tekert szarva van, mint a csövárinak,⁵⁴ a radostyáninak,⁵⁵ a pilismarótinak,⁵⁶ Hunyady szkíta hatásra gondolt a kosfejek alkalmazásánál. Valóban találunk kosfejet például szkíta tükörnyélen, így a hejőszalontai végén,⁵⁷ mely hasonlít a fejrődihez.⁵⁸ Tápiószele 462. sírjában szintén kosfejes díszítésű

48. Knez, T.–Szabó M., 1980–81. 84. Az állatfülekhez lásd 16. jegyzet.

49. Párducz M., 1966. XXIX. t. 5.

50. Hunyady I., 1944. 38. oldal.

51. Alexandrescu, P. 1984. 3. kép 2.

52. Knez, T.–Szabó M., 1980–81. 86. oldal.

53. Hunyady I., 1942. LXXIII. tábla 5.

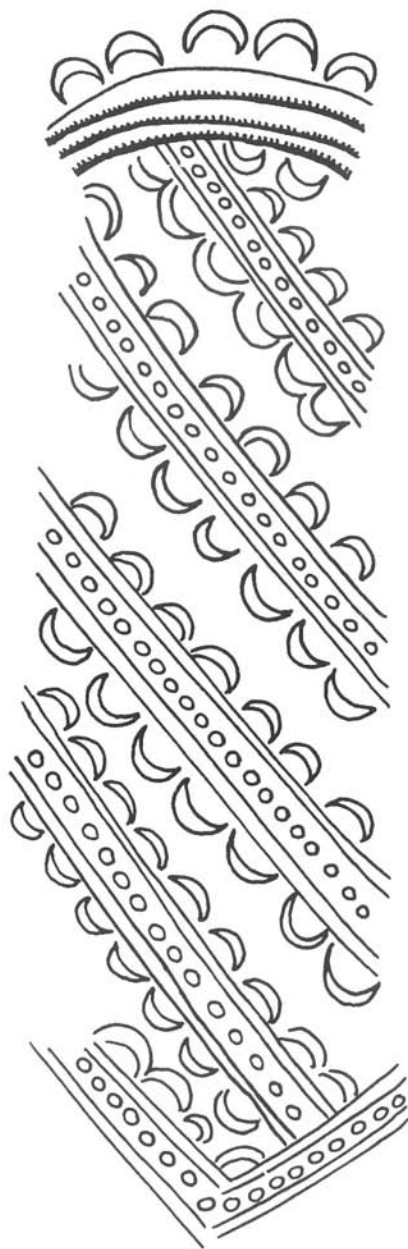
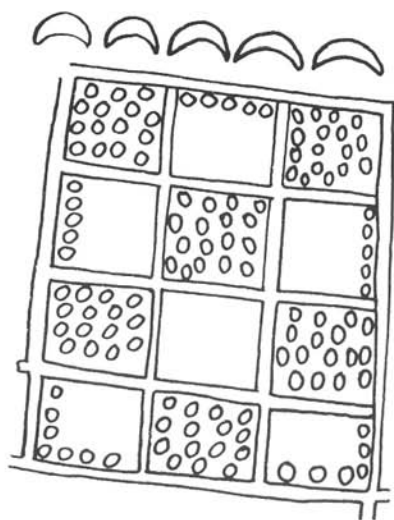
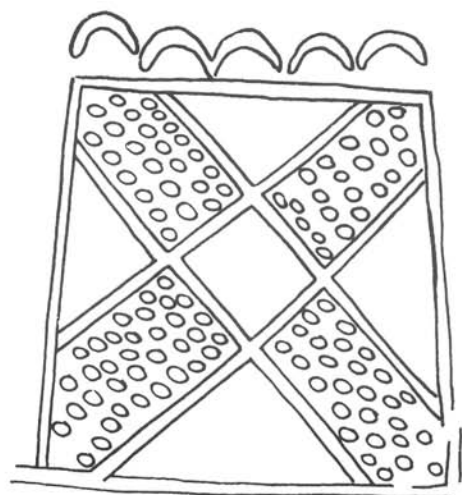
54. Hellebrandt M., 1987. 3. tábla 1.

55. Hellebrandt M., 1987. 84. tábla 6.

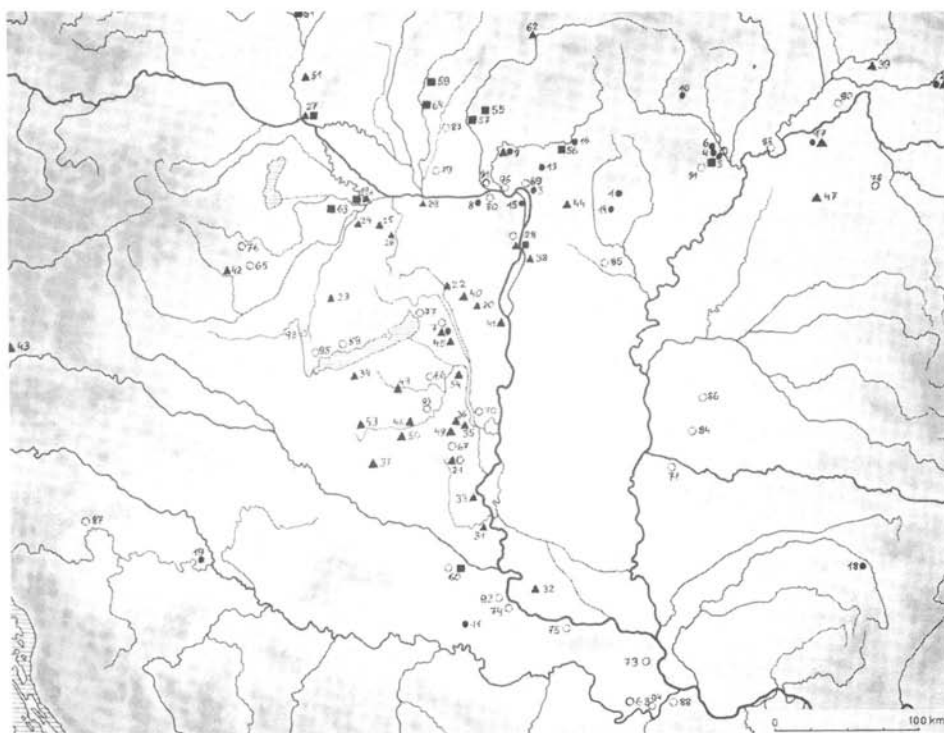
56. Horváth I.–Kelemen M.–Torma I., 1979. 397. lap 23. tábla 3.

57. Leszih A., 1939. 11. lap és 5. kép 3.

58. Hampel J., 1893. 397. lap 15. kép.

15. kép. A váci korsó díszítése

16. Az ún. Audoleon utánzatú pénzek és a kantharosok elterjedési térképe. A lelőhelyek jegyzékét lásd a függelékben

bronz tükör volt.⁵⁹ Meg kell itt még említenem, hogy mellékletként is tettek juhot, illetve részeit sírba, például Orosháza–Gyopároson⁶⁰ találtak, Tápiószelén⁶¹ hús sírban volt juh combost melléklet. Klasszikus szkíta területen, például a Kul-Oba-i sírkamrában rézüstben kerültek elő báránycsontok.⁶² Kelta anyagban sírmellékletként, illetve a pákozdi áldozati gödrökben is előfordult,⁶³ találtunk Radostyánban a 14. hamvasztásos férfi sírban.⁶⁴ A nyomozás itt is messzire vezet, hiszen Szabó János Győző a Mátra vidéki szkíta kori anyagban birka- és bárányáldozatról írt,⁶⁵ és a preszkíta kultúra örökségeként emlegette.

Kantharosok szép számmal kerültek elő a Kárpát-medencében. Márton Lajos a következő leleteket ismerte:⁶⁶ Szombathely vidéke, Tolnatamási, Kakasd, Nagyhörccsök, Kupinovo, Kosd. Hunyady Ilona közölte még az alábbiakat:⁶⁷ Bonyhád, Hidja-

59. Párducz M., 1966. 36–81.

60. Juhász I., 1972. 214.

61. Párducz M., 1966. 36–81.

62. Brasinszkij, I. É. 1985. 39. oldal.

63. Petres É., 1971. 141 (19); Petres É., 1972. 368. oldal. A 4., 5., 8. gödörben és az I. szelvényben volt Bökönyi Sándor meghatározása szerint.

64. Hellebrandt M., 1987. 184. lap.

65. Szabó J. Gy., 1969. 75.

66. Márton L., 1933. XXIII. tábla 1–3.; XXII. tábla 1–5.; XX. tábla 7–8. 11.

67. Hunyady I., 1942. LXV. tábla 2.; LXVI. tábla 1–11. és 33–39. oldal.

puszta, Kiszombor, Pecina, Novi-Banovci, Sesotin, Susek, Velemszentvid, Budapest-Tabán, Eszék, Helemba, Vukovár, Kurd, Boljevci. Előkerült még Balatonfőkajárról,⁶⁸ Aporliget–Bátorligetről,⁶⁹ Héteyből,⁷⁰ Pilismarótról,⁷¹ Kistokaj-Kültelkekről,⁷² Csobajról, Mányáról,⁷⁴ Békésámszon–Erdőhátihalomról,⁷⁴ Tápiószeléről,⁷⁵ Orosháza–Gyopárosról,⁷⁶ Keszthely–Apátdombról,⁷⁷ Novo Mesto,⁷⁸ Karaburma,⁷⁹ Badacsonytördemic–Badacsonyládbi⁸⁰ és Rozvány⁸¹ lelőhelyekről, s a sor nem teljes. Térképre vetítve a lelőhelyeket (16. kép) az elmondottak ismeretében láthatjuk, hogy egy erőteljes *hatással* kell számolnunk, mely a folyóvölgyekben hatolt délről északra, a Dunántúl keleti felében, s a Duna-könyöktől keletre Munkácsig nyomon követhető. Felvetődik a kérdés, ismerünk-e olyan emlékeanyagot a kelta időszakban, mely szintén ezt az elterjedési területet mutatja. A régészeti leletanyagnál nem sikerült kimutatnunk csoportokat, mint a keltának tartott numizmatikai anyagnál lehetséges.⁸² Térképre vetítve Hunyady lelőhelyeit és az éremlelőhelyeket, világosan kitűnik, hogy a Gohl által coistobocinak, Pink által északkeleti sarokként megnevezett pénzek elterjedési területén nincsenek kelta leletek, ugyanez a helyzet a bánáti típusú pénzeknél is, viszont ezek mellett sűrűsödnek a kelta-szkíta keveredett temetők.⁸³ Fel kell figyelni a numizmatikai anyagnál az ún. Audoleon (paioniai király) veretek utánezatainak elterjedésére,⁸⁴ mely

17. kép. Az újdiósgyőri (Miskolc) leletek

68. Horváth L., 1972. 105. oldal 2. ábra.

69. Szabó M., 1971. 12–13. kép.

70. Ratimorska, P. 1974. IV. tábla 17.

71. Horváth I., 1979. 23. tábla 1.

72. Hellebrandt M., 1987. 74. tábla 1.

73. Benadik, B. 1978. 18. ábra 3.

74. Maráz B., 1977. 61. oldal és 2. kép.

75. Dinnyés I., 1973. VIII. t. 4.

76. Maráz B., 1977. 61. oldal és 2. kép.

77. Kuzsinszky B., 1920. 92. 114. ábra.

78. Knez, T.–Szabó M., 1980–81. 1., 2., 8. kép.

79. Todorović, J. 1972. 22. és XVI. LVI. tábla.

80. Horváth L., 1987. 67. lap 2–3.

81. Knez, T.–Szabó M., 1980–81. 8. kép 11. kép és 15. jegyzet további irodalommal.

82. Hellebrandt M., 1968., Szabó M., a személynévanyagot vizsgálta, de ez is egységes az egész kelta területen. Szabó M., 1964.

83. Hunyady I., 1944. 2. térkép.

84. Hellebrandt M., 1968. 68–76.

szintén azt az elterjedést mutatja, mint a kantharosok (16. kép). Feltehetően régóta használt út ez. Az Audoleon utánzatok a legrégebb⁸⁵ és a legújabb⁸⁶ kutatás alapján a 3. század közepén jelentek a Kárpát-medencében. A csobaji sírt analógiái alapján a LT C₁-re keltezhetjük, tehát körülbelül a 3. század közepére. Kétségtelen, hogy a vázolt kantharosok különböző korokban kerültek földre a LT C₁-től a LT D-ig, de mindenesetre egy olyan tudati háttér áll mögötte, mely egységes a jelölt térségben. Bizonyos, hogy más leletek is alátámasztják ezt, így elsősorban a négyhólyagos bokaperecek elterjedésére gondolok.⁸⁷ Az asztrgalosz övek szintén délről áramlottak északra. Vajon mi készítette a jellegzetes leletanyaggal rendelkezőket a 3. század közepén erre az északra vándorlásra? Elfogadott tény, hogy a keltákat a nagy Balkán hadjárat után visszaűzték eredeti hazájukba.⁸⁸ Nem tarthatjuk véletlennek, hogy az egyetlen eddig talált eredeti görög darab kelta anyagunkban az a kantharos, mely Szobon került elő.⁸⁹ Nyilvánvalóan tarthatjuk, hogy az ismert történelmi események indították el az északra áramlást.

1983-ban ásást végeztem Csobajon, a lelőhelyen (3. kép), de semmilyen kelta lelet nem került elő. Római császárkori méhkas alakú gödröket tártunk fel, a leletanyag korát a tojásléccel díszített, rozettás terra sigillata keltezi.⁹⁰

Az Árpád-korban telep is volt itt.⁹¹ A kelta sír gyermeké a felismerhető hamvak méretei alapján. Lényeges melléklet még a teljes sertécsontváz, amilyent például Radostyánban a 14. számú delfines-kardos harcossírban találtunk.⁹² Magányos sírnak tekinthető,⁹³ minden jel szerint a homokdomb az előtte levő vizes-mocsaras térséggel védelmet adott az átmenetileg itt tartózkodóknak, akik a helyi őslakossággal, bárhogy nevezzük is őket,⁹⁴ feltétlen vérségi, családi kapcsolatba kerültek, a kézzel formált tál és a nagy ugyancsak kézzel formált urna alapján.

FÜGGELÉK

Az Audoleon utánzatok és a kantharosok lelőhelyei (16. kép)

Audoleon utánzat, fő típus. Térképeje: ●

1. Gyöngyös 2. Munkács környéke 3. Vác 4. Óhuta (Bükkszentlászló) 5. Miskolc 6. Szirma-besenyő 7. Nagyhörsökpuszta (Káloz) 8. áll. Esztergom 9. Hont vidéke 10. Felső-Kelecsény 11. Privlaka 12. Bulgária 13. Mohora 14. Györk 15. Tótfalu 16. Dolány 17. Buj 18. áll. Kricsova 19. Sisak 97. Doberna-Retje

Átmenet az Audoleon típustól. Térképeje: ▲

17. áll. Buj 2. Munkács-Gallishegy 19_A Győr és környéke 20. Zichyújfalu 21. Bonyhád 22. Székesfehérvár 23. Somlyó. 24. Tenyő 25. Ravasz 26. Asszonyfa 27. Pozsony 28. Buda 29. Ószőny 30. Görgő 31. Kiskőszeg 32. Bács 33. Mohács 34. Lengyeltóti 35. Mágocs 36. Zomba 37. Tamás 38. Vecsés 39. Ungvár 40. Siógárd 41. Dunaújváros 42. Pinkavölgy 43. Diex 44. Egyházasdengелеg 45. Örspuszta 7. Nagyhörsökpuszta 46. Mászlonypuszta 47. Szakoly vidéke 48. Koppányszántó 49. Agárd 50. Dombóvár 51. Malacka 52. Alsó-Ausztria északi része 53. Toponár 54. Simontonya 9. Hont vidéke

85. Gohl Ö., 1915. 81–88.; 1922–23. 3–12. Sajnos, munkái csak magyarul jelentek meg.

86. Szabó M., 1983. 54.; Preda, C. 1973. A 3. század 2. felére tette megjelenésüket.

87. Vágó E., 1960. 6. kép.

88. Mócsy A., 1966. 93.

89. Horváth J., 1945. 60–65.

90. Az anyag kormeghatározását czúton szeretném megköszönni Gabler Dénesnek.

91. Ltsz. 83. 27. 36. 39–47. Találtunk tojást, edénnyel fedve.

92. Hellebrandt M., 1987. 111. tábla 5.

93. Maráz B., 1973. 53.

94. Hellebrandt M., 1988. 119. oldal.

Északnyugati sarok (bevágással és bepecsételéssel, lyravirággal, és a Nyitrai típus, vö. Audoleon reversekkel). Térképjele: ■

55. Disznós 56. Szécsény 27. Pozsony 28. Budapest 57. Léva 58. Csehország 59. Galgóc (Hlohovec) 60. Eszék 61. Lundenburg 5. Miskolc környéke 19_A vlsz. Győr 62. Bisztricka 63. Dór 64. Nyitra

A kantharosok lelőhelyei. Térképjele: ○

65. Szombathely vidéke 66. Tolnatamási 67. Kakasd 68. Kupinovo 7. Nagyhörcsök 69. Kosd 70. Hidjapuszta 21. Bonyhád 71. Kiszombor 72. Pecina 73. Novi Banovci 74. Sotin 75. Susek 76. Velemszentvid 77. Balatonfőkajár 28. Budapest–Tabán 78. Aporliget–Bátorliget 79. Hetény 80. Pilismarót 81. Kistokaj–Kültelkek 82. Csobaj 83. Mánya 84. Békéssámson–Erdőhátihalom 85. Tápiószele 86. Orosháza–Gyopáros 87. Novo Mesto 88. Karaburma 89. Badacsonytördemic–Badacsonyládbi 90. Rozvány 91. Helemba 60. Eszék 92. Vukovár 93. Kurd 94. Boljevci 95. Keszthely–Apátomb 96. Szob. 98. Rezi–Rezicseri⁹⁵ 5. Miskolc (Újdiósgyőr)⁹⁶

IRODALOM

Alexandrescu, A. D.

1980. La nécropolegète de Zimnicea. Dacia XXIV/1980. 19–126.

Alexandrescu, P.

1984. Le groupe de trésors thraces du Nord des Balkans II. Dacia XXVIII/1984. 85–97.

Бідзіля, В. І.

1971. Історія культури закарпаття на ридежи нашої ери. Kuib. 1971.

Benadik, B.

1978. Keltisches Gräberfeld in Maňa, SA XXVI/1978. 383–422.

Bónis É.

1969. Die spätkeltische Siedlung Gellérthegy–Tabán in Budapest. AH.

Brasinszkij, I. É.

1985. Szkíta kincsek nyomában. Budapest, 1985.

Bujna, J.–Romsauer, P.

1983. Späthallstatt- und frühlatenezeitliches Gräberfeld in Bučany. SA XXXI/1983. 277–324.

Crișan, I. H.

1964. Morminte inedite din sec. III. i. e. n. in Transilvania. AMN 80–110.

Crișan, I. H.

1971. Necropola celtică de la Apahida. AMN VIII/1971. 37–70.

Crișan, I. H.

1978. Die Anfänge der Latènezeit bei den Geto-Dakern. Dacia XXII/1978. 143–155.

Dinnyés I.

1973. Blaskovich Múzeum régészeti gyűjteménye. Studia Comitatus 2. 37–70.

Filip, J.

1956. Keltové ve střední Evropě. Praha. Monumenta Archaeologica. V.

Gohl Ö.

1911. Adalékok a hazai barbárpénzek Corpusához. NK 24–26.

1915. Barbárpénzeink prototípusai. (Első közlemény.) NK 81–88.

1922–23. A görög pénzek forgalma Magyarországon NK 3–12.

Hampel J.

1893. Skythiai emlékek Magyarországon. Arch. Ért. 385–407.

Hellebrandt M.

1968. Kárpát-medencei kelta pénzek viszonya késő La Tène csoportjainkhoz. Szakdolgozat. Kézirat.

95. Horváth L., 1987. XXVI. tábla 2. 47. sír.

96. HOM régészeti Adattár ltsz. 595–68. Dr. Bender Béla ásatásából származnak a leletek, 1917-ből, saját gyűjteményébe kerültek. Az írás és a rajz alapján dr. Saád Andor feljegyzése.

- 1980–81. A Herman Ottó Múzeum leletmentései és ásatai 1980–81-ben. HOM Évk. XXI. 111.
1987. A kelták Észak-Magyarországon. Corpus of Celtic Finds in Hungary. Kézirat.
1988. Szkíta kori temető Kesznyéten–Szerűskerten. HOM Évk. XXV–XXVI. 107–126.
1989. A csobajai kelta kantharosz és történelmi háttere. Acta Arch. Nyomdában.
- Horváth I.*
1979. *I. Horváth–M. Kelemen–I. Torma*
Magyarország régészeti topográfiája. Esztergom és a dorogi járás.
- Horváth J.*
1945. A szobi kelta temető. Folia Arch. V. 60–65.
- Horváth L.*
1972. A balatonfőkajári kelta temető leletmentése. VMMK 11/1972. 93–107.
1987. The surroundings of Keszthely. Corpus of Celtic Finds in Hungary. Vol. 1. 63–178.
- Hunyady I.*
1942. Kelták a Kárpát-medencében. Táblakötet. Diss. Pann. II. 18. Budapest.
1944. Kelták a Kárpát-medencében. Szövegekötet. Diss. Pann. II. 18. Budapest.
- Jacobstahl, P.*
1944. Early Celtic Art.
- Juhász I.*
1972. Az Orosháza–gyopárosi szkíta kori temető. Arch. Ért. 99/1972. 214–223.
- Kuzsinszky B.*
1920. A Balaton környékének archaeológiája. Budapest.
- Leszih A.*
1939. Borsod megyei szkíta leletek. Fa. I–II. 1–20.
- Maráz B.*
1973. La Tène-kori magányos sírok és kis temetők a Dél-Alföldről. A Békés Megyei Múzeumok Közleményei. 2/1973. 41–62
- Márton L.*
1933. A korai La Tène kultúra Magyarországon. Arch. Hung. XI.
- Márton L.*
- 1933–34. A korai La Tène sírok leletanyaga. Dolg. IX–X. 93–165.
- Mócsy A.*
1966. Die Vorgeschichte Obermösiens im hellenistisch–römö; schen Zeitalter. A. Ant. Hung. XIV. 87–112.
- Németi I.*
1982. Das späthallstattzeitliche Gräberfeld von Sanislau. Dacia XXVI. 115–144.
- Párducz M.*
1966. The Scythian Age Cemetery at Tápiószéle. A. Arch. Hung. XVIII. 35–91.
- Petres É.*
1971. A kelták Fejér megyében. Fejér megye története. 5–37.
1972. Kelta állat- és emberáldozatok. A. A. Hung. 365–383.
- Petres É.–Szabó M.*
1974. A keleti kelta művészet. Székesfehérvár. Katalógus.
- Pink, K.*
1939. Die Münzprägung der Ostkelten und ihrer Nachbarn. Diss. Pann. II. 15.
- Preda, C.*
1973. Monedele geto-dacilor. Bukarest.
- Ratimorská, P.*
1974. Das keltisches Gräberfeld in Chotin (Südslowakei). Székesfehérvár, 1974. 85–96.
- Stanczik I.–Vady A.*
1971. Keltische Bronzegürtel „ungarischen“ Typs im Karpatenbecken. Folia Arch. XXII. 7–27.
- Szabó J. Gy.*
1969. A hevesi szkítakori temető. Egri MÉ VII. 55–128.
- Szabó M.*
1964. A pannóniai kelta személynévanyag vizsgálata. Arch. Ért. 165–175.

1971. A kelták nyomában Magyarországon. Budapest, Corvina.
 1973. Tierkampfszene auf einer keltischen Urne. FA XXIV. 43–56.
Szabó M.–Petres É. ld. Petres–Szabó.
Szabó M.–Knez, T.
 1980–81. Ein keltischer Kantharos aus Novo Mesto. *Archaeologia Iugoslavica* 20–21. kötet.
 80–88.
Szabó M.
 1983. Audoleon und die Anfänge der Ostkeltischen Münzprägung. *Alba Regia*, 43–56.
Todorović, J.
 1972. Praistorijska Karaburma I. Beograd.
Uzsoki A.
 1987. Ménfőcsanak. *Corpus of Celtic Finds in Hungary*. Vol. 1. 13–62.
Vadász É.
 1987. Komárom Country II. *Corpus of Celtic Finds in Hungary*. Vol. 1. 231–248.
Vágó E.
 1960. Kelten- und Eraviskengräber von Nagyvenyim und Sárkeszi. 43–52.
Zirra, V.
 1974. Influence des Geto-Daces et de leurs voisins sur l'habitat celtique de Transylvanie. Székesfehérvár, 47–64.

THE CELTIC GRAVE IN CSOBAJ AND ITS ARCHEOLOGICAL TIES

(Abstract)

János Meggyesi, who was digging for sand 40 to 50 centimetres deep in the earth, found some vessels in the garden of Mr Albert Poczhody's wife at Csobaj in November 1981. The rescue excavation was done on 28th and 29th November, the real excavation was carried out in 1983.¹ The village Csobaj lies on the right bank of the river Tisza, south of Tokaj. (Fig. 1.) The site is on a sandhill surrounded by a branch of the river Takta. The grave number 1 was looked for and uncovered with the help of a trial trench. (Fig. 2. 1–4, Fig. 3.) The depth of the grave was 120 centimetres, a grave spot could be seen 94 centimetres long south of grave furniture number 12 and 13. The cremation grave had 23 pieces of grave furniture i. e. 6 urns/grave furniture No. 6–8, 10–11, 14), 7 bowls (12–13, 15, 20–23), a mug, a pot, a cantharos, 3 fibulas, a knife and a bracelet. From the 16 vessels only the number 10 and 15 pieces were brown and formed by hand, all the others were dark grey and made by potter's wheel. Those formed by hand have eastern ties. The piece number 6 is similar to those found at Muhi,² Kistokaj,³ Szomoród.⁴ The piece number 8 has its parallels at Szomoród,⁵ Kéménd.⁷ The piece number 14 in its form is very much like a Bučany pottery⁹ and a pot at Ménfőcsanak,¹⁰ though the one at Csobaj is slimmer. The urn number 10 is formed by hand and is analogous with finds at Muhi,¹¹ Lápospatak,¹³ Rozvány.¹⁴ The bowl number 12 belongs to the 8th category on Hunyady's chart.¹⁶ The piece number 15 is formed by hand, a similar one was found at Muhi though in a Scythian grave.²⁰

The piece number 3 is the decorated mug which is very similar in its form to the one at Gáva.²⁵ The circle with rays occurs on Celtic money as a counter-mark.²⁶ The triple grouping of the concentric circles is remarkable on the belly. On the handle an „X” line can be discerned. It was at the finds of the Gellért hill excavation that Éva Bónis observed „X” marks on the spindle rings.²⁷ In her opinion magic power was attributed to this mark. Similar ones can be observed on certain objects.^{28–31}

The ram-headed cantharos is very similar to the one found at Kosd in its form,³² but if we take the handle and the position of the ram-head into consideration it is also

similar to the vessel found at Aporliget-Bátorliget site.³³ The speciality of the cantharos is the decoration of the handles, although this motive, the decorated and „X” divided surface can be seen on the belly of the mug found at Berettyóújfalu,³⁵ and on the upper pot-part and on the lower shoe-form-part from the back of the shoe-form-vessel found at Gáva. (Fig. 13. 1–2.) The geometric framed decoration by the handle has its only parallel up till now in the piece number one in the number 36 grave of a man in the Celtic cemetery of Vác. (Fig. 14–15.) The form of this jug can often be seen in the Transylvanian finds.^{38–41} The „X” divided field was used on Celtic money as a countermark.⁴³ The decoration is in geometric frame on the neck of the urn found at Alsópél. Three of the six pieces of decoration can be seen in a four-angled frame.⁴⁶ According to L. Márton the decoration of the vessel at Alsópél makes the vessel belong to the late Hallstatt ceramics of the Alpine lands of the neighbouring Austria. Similar decoration consisting from geometrically arranged points can be seen on the Scythian vessel found at Muhi, too.⁴⁷ In my opinion even finds from the Early Iron Age in Hungary ought to be taken into consideration regarding the formation of vessels as well, because this wide and relatively deep type has its origin in local traditions as M. Szabó states, too. It was also thought by Párducz when a cantharos-handled vessel was publicated from the Scythian cemetery at Tápiószele.⁴⁹ Hunyady thought of Illyrian influence.⁵⁰ Its connection with religion is obvious because we know from the Thracian treasure besides others a helmet on which the decoration shows the sacrifice of a ram.⁵¹ Miklós Szabó connects even the cantharos form with the eastern Celtic funeral cult when analyzing the ram-head-serpent of the cantharos found at Novo Mesto.⁵² The small vessels know as „bull-headed mugs” by Hunyady are mostly ramheaded, we know a lot of similar ones.^{53–56} Hunyady thought of Scythian influence when seeing the application of ram heads. We really found ram heads on Scythian finds e. g. on the handle of the mirror at Hejőszalonta⁵⁷ which is similar to the one at Fejérd.⁵⁸ There was also a bronze mirror decorated with a ram head in the number 462 grave at Tápiószele.⁵⁹ I have to mention that a sheep in full or in parts was also put into graves e. g. at Orosháza–Gyopáros⁶⁰ and Tápiószele⁶¹ where twenty graves contained sheep tigh-bones. On classical Scythian territory e. g. in the burial vault at Kul-Oba sheep-bones were found in a copper-kettle.⁶² Sheep-bones were also found as pieces of grave furniture in Celtic finds, in sacrificial pits⁶³ at Pákozd and in graves at Radostyán.⁶⁴ Győző J. Szabó considered them the inheritance of pre-Scythian culture on the basis of his research.⁶⁵ A great number of were found.^{66–81–95} Their find-pots are enlisted in the appendix. If we look at the map it can be seen that a strong influence has to be taken into consideration on the basis of the facts told above. It was creeping forward from the South to the North in the valleys of rivers, in the eastern part of Transdanubia, from the Danube-bend to Munkács. The question arises whether there are finds in the Celtic period which are spotted on the same territory. But we did not manage to produce such groups of the archeological finds which are similar to those of the numismatic finds considered to be Celtic.⁸² Projecting Hunyady’s find-pots and the numismatic find-pots on the map it can be seen clearly that there are no Celtic finds on the circulation territory of the money called by Gohl coistoboci by Pink north-eastern corner. The same refers to the Bánát type money but beside this more and more mixed Celtic and Scythian cemeteries can be found.⁸³ By the numismatic finds we have to take notice of the spread of the imitations of the so-called Audoleon stamps,⁸⁴ which show the same the circulation as the cantharoses. (Fig. 16.) Presumably it is a way used long ago. On the basis of old⁸⁵ and recent researches⁸⁶ the Audoleon imitations appeared in the Carpathian basin in the middle of the 3d century. The grave at Csobaj must be dated LT C₁ according to its analogies by the middle of the 3d century. The mentioned cantharoses got into the earth undoubtedly in different periods from LT C₁ to LT D but heir ideal background is

homogeneous in the marked territory. It is sure that other finds confirm this fact. Here I think first of all of the spread of anklets with four blisters.⁸⁷ The astralagos belts spread from the South to the North as well. The question arises what made the people with these characteristic finds wander to the North in the middle of the 3d century. It is generally accepted that the Celts were driven back to their original homeland after the Great Balkan Campaign.⁸⁸ It cannot be a mere chance that the only Greek piece in our Celtic finds is the cantharos which was found at Szob.⁸⁹ So it is obvious that the well-known historical events caused this wandering to the North.

I carried out an excavation at the find-spot at Csobaj in 1983 (Fig. 17.) but no Celtic finds came to light. We found some pits from the period of the Roman Empire and the traces of a settlement from the age of the Arpads.⁹⁰⁻⁹¹ The Celtic grave was the grave of a child on account of the recognizable bones. The full pig-skeleton is essential, a similar one was found at Radostyán.⁹² It must be a sole grave because of the hand formed bowl and the similarly hand formed big urn. To all appearances the sandhill and the marshland in front of it provided shelter to those staying here temporarily and who had blood and family connections with the original inhabitants no matter how we may call them.

Magdolna B. Hellebrandt